

ÖRTÉNETI APOK.

FELELŐS SZERKESZTŐ
K. PAPP MIKLÓS.

Megjelenik minden vasárnap. — Előfizetési ár: Félévre 6 f. Egész évre 12. f. — Szerkesztőségi Iroda:
Lyceumi nyomda. — Kiadó hivatal: Gr. Teleki Domokos ház nagypiacz.

B. WESSELÉNYI MIKLÓS

HÜTLENSÉGI BŰNPERE.

Közi: Jakab Elek.

HARMADIK FEJEZET.

AZ ALPERES BÁRÓ WESSELÉNYI MIKLÓS BIZONYÍTÁSAI.

I.

ALPERESI OKLEVELEK.

(Folytatás és vége.)

76-ik szám.

76-ik szám.

$\frac{18635}{755}$ 1838. Ex accepta supersitu causae contra supplican-tem decurrentis in-formatione comperto eo: quod authenticatio inquisitionum ex parte ejus in termino prae-clusi ad concludendam defensam, eidem praestituto productarum, ad quas velut certa innocentiae suae praesidia in recursu hoc provocat, inter medio ab exhibitione hujus tempore de dato quippe 27-ae Sept. a. c. judicialiter decreta sit, processu eodem sic jam suapte in finali stadio suo existente, quemadmodum in nexu praemissorum ipsius supplicantis ad procurandam animi sui tranquillitatem interesse dignoscitur, ut idem otius decidatur, ita in respectu quoque Fisci Regii sua via provisum esse, ut determinium ejus omni meliori modo acceleretur. E consilio Cancellariae R. H. Aul.

$\frac{18635}{755}$ 1838. A kérelmes ellen folyamatban levő perügy miben állása felől vett értesítésből kiderülvén az: hogy védelmének a kiszabott időben bevégeztetése tekintetéből esketésének, melyre mint ártatlansága megvédőjére hivatkozik folyamodványában, általa kért hitelesítése időközben, t. i. ezen felfolyamodás beadása után folyó évi szeptember 27-én ítéletesen meghatározott és így azon per már utolsó stadiumában van; a mint az előbbiek tekintetéből a kérelmes lelke megnyugtatóra nézve szükséges, hogy az gyorsan elláttassék: úgy a királyi fiscusra nézve is a maga utján van gondoskodva arról, hogy annak végelhatározása minden jó módon sietessék. A magyar királyi Udvari Cancellaria Tanácsából.

77-ik szám.

Évkönyveinket vizsgálván, meg kell vallanunk, hogy a parasztságnak sok viszonytagságokat s nyomást szenvedett sorsán mos-

tan uralkodó házunk eleitől fogva segítni kívánt. Sok izben szólították fel több királyaink az ország rendeit e végre, de fájdalom

és szegény! kevés sikerrel. Több nevezetes és tanúsággal teljes eseteket és törvényeket nem említvén, csak az 1764-iki dolgokra vagyok bátor a M. N. figyelmét vezetni. Akkor dicsőségesen uralkodó királyunk, M. T. szivre hatólag szólította fel az országosan összegyűlt rendeket, hoznának az urbariumra nézve célirányos törvényeket, segítenék nemcsak szóval, de már valahára tettel is a parasztság nyomoru sorsát és találának oly módokat, melyekkel ő felsége is önelkiismeretét megnyugtathatná. Nem vizsgálom miért, de kevés részvételt talált ezen felszólítás, sok más tárgyak s némely mellékesek is annyira elfoglalták az ország figyelmét s üdejét, hogy az urak és parasztok sorsára nézve semmit sem tettek keresztényi kötelesség szerént, úgy szólván kéntelenített tehát M. T. országgyűlésen kívül provisoriummal segítni a dolgon. Igaz, törvénytelenül tette, de az emberiség parancsoló szavára, mely minden törvények törvénye. Ekkor jelen volt legelőbb nemzetünk előtt a Sybilla 9. könyveivel, kínált velök, drágállottuk, elutasítottuk, s 3 a tűzbe repült. Sok esztendőig országos egybengyűlhetés malasztjai nélkül volt hazánk kéntelen sinlődni. A múlt század utolsó negyedében József, ezen világ díszére trónon ülő nagy férfi, igaz, törvénytelen uton, de áldást érdemlőleg eltörlötte az emberiség ama mocskát, a jobbágyságot, 1790-ben magokévé tették az ország rendei ezen cselekvést s a parasztok sorsán tanácskozás tárgyává tették. Ekkor jelent meg másodszer a Sybilla már csak 6 könyvével, újra ajánlotta, megint drágáltuk s három ismét a láng prédájává lőn. A helyett, hogy a jobbágyságot eltörölvén, annak minden maradványait is kiküszöböltük és szennyjeit magunkról lemostuk volna; a helyett, hogy a parasztokat az önkény és bizonytalanság azon terheitől megmentsük, melyek személyét és birtokát régi jobbági helyzésének következtében nyomták, a dicső művet félszegen hagytuk, hosszú időre nyuló 42 évig haladó kiküldöttség tárgyává tettük. Most újra előttünk áll a Sybilla 3 utolsó könyveivel; ne időzzük el magunktól s ne engedjük, hogy ezeket is tűzbe vesse, mert a mennyekre mondom! a mely láng fogja azo-

kat hamuvá tenni, magunk és maradékink személyét s birtokát emésztendi el.

Bocsánatot kérvén, hogy ezen eltérem által a N. M. főrendek béketürésével visszaéltem, követem félben hagyott előadásomat. A királyi előadások, minekutána az első pontban a provisoriumnak eltörlését kívánják, második a törvénykezésre nézve utasítanak az önkény megszüntetésére s a criminalis codex kidolgozását vévén célul, oly tárgyban rendelkeznek javítást, melyben a legnagyobb sérelem létez, az t. i., hogy nemcsak törvénybeli hiányok vannak, de nincsen is törvény. Mi lehet ennél törvényesebb törekedés? Vannak oly lelkes szavak is a kir. előadásokban, melyek tisztán kifejtik, hogy a parasztság helyzetét nemcsak javítani, de biztossá is kell tenni, hogy az ő kötelességeit szintugy mint jussait el kell határozni, s hogy azon kettős nehéz jármót, mely lételét keseríti, az önkényt és bizonytalanságot örökre szét kelletik törni.

De ha megtekintjük, hogy ezen kettős nyomás honnan jó, s hogy annak elenyésztetése kinek kerül áldozatokba, meg kell vallanunk, a parasztot nemcsak az urbarium terheli, nemcsak földes ura nyomja vagy nyomhatja, hanem szintoly s talán még nagyobb sulya alatt nyög a kormánynak és közterheknek, azon minden értékét felülmúló s elemészthető károsodásokat, melyek a katonatartás önkényessége által okoztatnak, nem a földes urak, hanem egyedül a kormány orvosolhatja. Azon önkény, mely a kereskedési gátlások s a miatt okozott pénz megszükitése által a parasztnak minden iparkodását sikeretlenné tenni képes, nem a földes urtól jó s azon is csak a kormány segíthet. Fájdalom! mindezen a parasztra több felől ható nyomásnak többen hasznát aratják; azért áldozatokba kerül azoknak eltörlése. Ha a földes ur a parasztnak helytelen terheléséből hasznot vesz, igenis illő s szükséges, hogy ily átok terhelt hasznát feláldozza, és bizonyosan készen is vagyunk mi arra. De szintoly illő és szükséges, hogy a kormány is hasonló nemű hasznáról lemondjon, különben azt kellene hinni, hogy csak a mi költségünkkel és kárunkra akarja a parasztt jobb karba tenni és talán csak azért,

hogy az önkény eddigi útján maga számára tőle annál többet vehessen. Ez azon aggodalom, melyet gerjeszthet az, hogy a kir. előadásokban az urbarium és törvénykező tárgyak sanctió alá kívántatnak, a mik csak az országgyűlése végén történhetvén, minden más tárgyak pedig ezen diaetáról, el, s úgy lehet, hosszas időre halasztatnak.

78-ik szám.

Copia.

Alant irt nemes Szathmár megyének táblalibrája, mult 1834-ik évi december 9-én tartatott közgyűlésünkben kezdettől végig jelen voltam, és mint igen nevezetesre jól emlékszem, azon gyűlés első napján pertractáltatott tárgyat emlékemben hiven megtartottam s ennek folytában bizonyítom, hogy ezen gyűlésben is báró Wesselényi Miklós ur nemcsak hogy legkisebb szavával is koronás királyunk szent személyét és jussait nem sértette, sőt arról hódoló tisztelettel s hívséggel szólott. Továbbá nemcsak hogy senkit és senki ellen nem ingerlett, sőt beszédeinek félre nem érthető egyedüli czélzata a közbéke s csendességnek fenntartása s az általa hasznosnak elismert 5-ik törvényczikknek létesítése által leendő biztosítása volt. Ezeknek következtetésében továbbá bizonyítom azt is, hogy báró Wesselényi Miklós azt, minek mondásával vádoltatik, hogy t. i. „a kormány nem akarja ezt T. KK. és RR! mely csalárd álorzát tévén ocsmány képére, kihuzta kilencz millió ember zsirját s már most csak arra várakozik, hogy ezen kilencz milliót ez által felingerelvén, annak körmei közül ő szabaditson ki, ekkor jaj nekünk T. KK. és RR., mert szabad emberekből rabszolgákká alacsonyodunk” teljességgel nem mondotta. Melyről adom jelen bizonyáglevelemet, szükség esetében hittelt is megerősítendő, aláírással s pecséttemmel megerősítve. N.-Károlyban, october 9-én 1838 Szuhányi László m. k. (P.H.)

79-ik szám.

Alább írott egyenes lélekkel teszek bizonyóságot arról, hogy én tekintetes nemes Szathmár megye 1834-ik esztendő Karácson hava 9-én Nagy-Károlyban tartatott közgyűlésén jelen voltam, báró Wesselényi Miklós

urnak minden beszédeit hallgattam s jól értettem; hogy beszédében semmi, mi a királyi felség szentséges személyét sértette volna, nem volt, sőt erről legalázatosabb hódoló jobbágyi tisztelettel szólott, továbbá semmit, mivel az ország különböző rendei egymás ellen ingerelhetődek vagy lázítóhadtak volna, nem mondott, hanem inkább a kérdésben forgott V-ik törvényczikkely pártolásával s javallásával egyenesen oda czélzott, hogy azon meggyőződése szerint jótékony közboldogságot, nyugalmat előmozdító törvény létesítésével minden lehető nyugtalanságnak, békétlenségnek, bizodalmatlanságnak magva is tökéletesen irtassék ki; végre bizonyóságot teszek arról, hogy a fent tisztelt báró ur ezen szavakat: „A kormány nem akarja ezt tekintetes KK. és RR! mely csalárd álorzát tévén ocsmány képére, kihuzta 9 millió ember zsirját s már most csak arra várakozik, hogy ezen 9 milliót ez által felingerelvén, annak körmei közül ő szabaditson ki; ekkor jaj nekünk tekintetes KK. és RR! mert szabad emberekből rabszolgákká alacsonyodunk,” egyáltalában nem mondotta. Melyről adom ezen aláírással s szokott pecséttemmel megerősített bizonyító levelem. Kelt Nagy-Károlyban, october 11-én 1838. Szathmáry József m. k. (P.H.)

80-ik szám.

Alólirt bizonyóságot teszek arról, hogy az elenyészett 1834. évi december hó 9-én nemes Szathmár megyében Nagy-Károly mezővárosban tartatott közgyűlésen jelen voltam s az urbéri ügyben, nevezetesen az 5-ik czikk felett tartott vitatkozásokat fogytig hallgattam, hallottam báró Wesselényi Miklós ur hosszas, szinte óráig tartó szavallását, ki beszéde folytában hódoló tisztelettel s illő szerénységgel koronás fejedelmünk szent személyét emlegette, kétes s sértéshez közelítő szavakat egész vitatkozása alatt magyarul nem lehetett. Egész beszédje tisztelettel s hívséggel lévén foglalva, az senkit nem ingerelt, a tárgy érdemében tiszta, félre nem érthető czélzata egyedül csak az volt, hogy a béke s az adózók nyugodt helyzete az 5-ik czikk fogantatásával eszközöltessen. Ezen

gyűlés lármás lévén, báró Wesselényi Miklós ur nyugodtan tartotta szavallását, ki beszéde egész folytában se királyunk szent személyét, se senkit nem sértett, senkit nem ingerelt beszédje, annak foglalatja tiszta s minden sértésen kivüli volt, annál kevésbé lázadásra magyarázható. Ezen vádló pontot: „a kormány nem akarja ezt tekintetes KK. és RR! mely csalárd álorcztát tévén ocsmány képére, kihuzta 9 millió ember zsirját s már most csak arra várakozik, hogy ezen 9 milliót ez által fölingerelvén, annak körmei közül ő szabaditson ki, ekkor jaj nekünk te-

kitetes KK. és RR., mert szabad emberekből rabszolgákká alacsonyodunk.“ nem csak nem mondotta, sőt minden intézete szavának az volt, hogy az elszegényedett adózó nép sorsa, mely a sok ezernyi terhek által minden zsirjából kiszáradott, enyhíttessen s az 5-ik cikk elfogadása javallatával a nagy teher közül kiemeltessen. Melyről szükség esetében hittel is bizonyítandó bizonyítványomat kiadtam. Nagy-Károlyban, october 12-én 1838-ik esztendőben. Dózsa Péter, nemes Szathmár megye szolgabirája m. k. (P.H.)

FÜGGELÉK.

A HÉTSZEMÉLYES TÁBLA BIRÁINAK SZAVAZÁSA ÉS ÍTÉLETE.

A FÖMÉLTÓSÁGU HÉTSZEMÉLYŰ TÁBLA ÍTÉLETE.

8/2. 1839.

Cziráky. Actio Notae Infidelitatis erecta est per Fiscum regium contra B. Nic. Wesselényi ob tres potissimum causas:

1.) Quod sermonem, vel saltem periodum, phrasem laesivam in generali congregatione comitatus Szathmár protulerit.

2.) Quod cum societate juvenum Posoniensi, per fora superiora damnata nexum respective habuerit.

3.) Quod in nexu cum Lud. Kossuth et aliis ob paenalem scopum et illegalem fuerit.

Et quidem ad 1-mum punctum probandum producit A. primo sermonem vel potius verba illa laesiva; secundo inquisitionem I. e contra affirmat se verba illa inactionata non dixisse, illa notam non posse importare. Haec probare intendit testibus suis et argumento eo, quod Regimen a Rege distingvatur.

Ad 2-dum punctum probandum profert A., quod Incattus sermonem a L. Lovassy dictum, et literas Transsylvaniam ad illum missas, acceptando, ad illas responderit, imo illos ad constantiam in propositis suis concitaverit. In c. provocat ad documenta

Cziráky. A királyi fiscus a hítlenségi pert báró Wesselényi Miklós ellen főként három okból indította:

1.) Hogy Szathmár vármegye közgyűlésén sértő beszédet vagy legalább beszédmondatot és phrasist használt.

2.) Hogy a pozsonyi ifjaknak a felsőbb hatóságok által kárhoztatott társulatával egybeköttetése volt.

3.) Hogy a fennforgó törvénytelen és büntetést érdemlő czélért egybeköttetésben állott Kossuth Lajossal és másokkal.

A felperes az 1-ső pont tanusításául idézi elsöben magát a kérdéses beszédet vagyis inkább annak sértő szavait; másodsor bemutat egy eskető-levelet. Alperes ellenben erősíti, hogy ő a beperesített szókat nem mondotta, tehát hogy azért nota-büntetésbe nem eshetik. Ezt igyekezik be is bizonyítani saját tanuival és azon érvel, hogy a kormány és király nem egyet jelentenek.

A 2-ik pont bebizonyítására a felperes felhossa, hogy alperes a Lovassy László által mondott beszédet és az Erdélybe hozzá intézett levelet elfogadva, azokra felelt, sőt az ifjakat szándékaikban való állhatatosságra ösztönözte. Alperes hivatkozik ugyanazon

ejusdem societatis, quae illum ut socium non nominant, et testimonia juvenum in illa societate olim partes sumentium.

Ad 3-tium punctum A. producit missiles diversas, item quod missis copiis hujus processus, jurisdictiones contra Regimen, ambo unitis viribus concitaverint.

Tabula Regia praedictum I. in omnibus his punctis reum et respective notorium invenit, at non poena ordinaria, verum trium annorum carceribus convicit.

Vég h. Incattus probat se Regem non laesisse, at hoc Fiscus non praetendit, hoc enim esset crimen laesae Maj., crimen tamen cum Nota legibus nostris ita est connexum, ut etiam per actus notorios Majestas de necesse laedatur. Discrimen tamen inter duo haec delicta maximum est, quod crimen tantum per actus consummatos, Nota vero etiam per intentionem, ejusque per actus externos manifestationem, proin etiam per Notam ac verba possit incurri. Indagandum est itaque in principia intentionem *) Baronis, quae dici potest ex circumstantiis antecedentibus, concomitantibus et subsequentibus, quae tamen omnes contra Baronem clamant; antecedentes nempe, quod nexum cum societate conjuratorum juvenum habuerit, concomitantes, quod in congregatione nobiles illos inferiores contra Regimen ad diffidentiam concitaverit. Hoc probant testes actorei, quorum nonnulli directe affirmant Baronem verba illa dixisse, alii eodem sensu loquuntur fuisse; testes Baronis narrant quidem aliqui, at fatentur se non bene audivisse, vel audita non amplius jam succurrere,—praeterea testes Baronis negativi tantum sunt, in abverso actoreorum. Subsequentia circumstantiae sunt, quod societatem illicitam cum Lud. Kossuth habuerit, et inter caetera missiles sub I. scripserit, et comitatus per litis suae communicationem respective concitaverit. Actus hi externi probant Incattum periculosam intentionem ad evertendum publicum Statum et ad concitandam nobilitatem contra Dicasteria, Regimina habuisse, ob

társulat irományaira, melyek őt mint tagot sehol meg nem nevezik, valamint azon társulatban részt vett ifjak bizonyítására.

A 3-ik pontra nézve a felperes felmutat több különböző levelet és idézi, hogy alperes perét a törvényhatóságoknak másolatban megküldvén: ez által azokat együttesen zaklatták fel a kormány ellen.

A királyi tábla elől nevezett alperest mindezen potokra nézve bünösnek, illetőleg notoriusnak találta, de nem rendes büntetésre, hanem három évi börtönre ítélte.

Vég h. Alperes bizonyítja, hogy ő a királyt nem sértette, de a fiscus ezt nem is állítja, mert az felségsértés lenne; azonban a bün a notával a mi törvényeink szerint ugy össze van kötve, hogy notát érdemlő tények által is a felség szükségképen megsértetik. De a két vétek között mégis azon nagy különbség van, hogy a vétek csak bevégzett tények, a nota pedig szándék vagy annak kül tettekben nyilvánulása, tehát szó által is elkövethető. Nyomozni kell tehát a báró szándékát kifejező elveket a megelőző, azokkal együttjáró és későbbi körülményekből, a melyek mind a báró ellen szólnak; jelesen ellene szólnak a megelőző körülmények, mert az összeesküdt ifjakkal egybeköttetésben állott,— a szavaival együtt járó körülmények, mert a kérdéses közgyűlésben levő alsóbb nemességet a kormány elleni bizalmatlanságra izgatta; bizonyítják ezt a felperesi tanuk, melyek némelyike egyenesen állítja, hogy a báró ama szavakat mondotta, mások pedig annak értelmét állítják azonosnak; a báró némely tanui szintén mondanak ilyesmit, de megvallják, hogy nem hallották jól vagy a hallottakra nem emlékeznek, e felett a báró tanui csak tagadólagosak szemben a felperesiekkel. A tetteket követő körülmények: hogy Kossuth Lajossal tilos társaságban állott, egyebek közt az I. alatti levelet írta, a vármegyéket perének közlésével fellázasztotta. Ezen külső tények tanúsítják, hogy alperesnek a közálladalom felforgatására s a nemességnek a dicasteriumok elleni felingerlésére czélzó veszedelmes szándékai voltak. De azon könnyítő

*) Az eredetiben is így.

alleviantes tamen circumstantias, quod nempe nexus cum societate juvenum non probetur, et quod sermo ille nullos effectus, nullam efficaciam nocivam habuerit, a poena ordinaria Incattum absolvo, poenam a Tabularia dictatam arbitrariam approbo.

Péchy. A vád főtárgyát illetőleg három kérdés forog itt fenn.

1.) Ha mondotta-é Incattus az actió s vádbeli szavakat?

2.) Ha mondotta, lázítói törekvésből mondotta-é? s

3.) Ha valjon beszéd? s ezen beszéd nota-e? azaz erectio manifesta contra?*)... Kötelességem mint bírónak mindezekre nézve szorosán megvizsgálni a fiscus próbáit s az alperes ellenpróbáit és mentségeit.

A fiscus fundálja ezen pert s actióját azon szavakban, melyeket az ifju Csanády az egyenesen gyűlésből jövő Péchy Lászlótól hallott, hogy Wesselényi a gyűlésen elmondott s így irta meg a dolgot Csanády levélben az atyjának, mint ezen a perhez accludált levél is mutatja, azután Zichy által úgy jött az a fiscus tudomására. De ugyanezen ifju Csanády mint felperesi tanu azt állítja, hogy ő maga is hallotta azon szavakat a gyűlésen s így maga magával ellenkezik. A Praxis Criminalis azt mondja: „vel actio exauditis non sufficit, sed si talis est probari debet.“ A fiscus tehát, hogy vádját bizonyítsa, inquiráltatott. De mielőtt a tanuk vizsgálásába ereszkédném, megjegyzem, hogy a fiscus ágál ad Notam, melynek szörnyű nagy a büntetése: a missio capitis et bonorum; a próba tehát debet esse luce meridiana clarior. A mi már a tanukat illeti, a fiscus Isten tudja hány tanut hoz fel; ezek között igen-igen kevés bizonyítja, hogy Wesselényi úgy szólott, mint az actióban van; a többiek közül kevesen azt állítják, hogy oly formát mondott; többnyire pedig azt, hogy emlegette ugyan a 9 millió nép zsirját, ocsmány álarczot sat., de mi öszvefűggsben, nem tudják, s majd mind hozzá teszi vallásához, hogy már nem jól emlékezik, nem is igen hall-

körülmények tekintetéből mégis, hogy az ifjak társulatával való viszonya nem bizonyíttatik, és hogy a fennforgó beszédnek semmi következése nem lett, alperest a rendes büntetés alól felmentem s a királyi tábla által saját belátása szerint ítélt büntetést helybenhagyom.

gatott, azt pedig mindnyájan megvallják, hogy Wesselényi nem lázított, a felséget nem sértette. Azon kevés állító felperesi tanuk közül is némelyek revocálták, megbánták fassiójukat, személyes ellenségei voltak Wesselényinek, a beszédében is impediálták stb. s az alperes tanukat is hoz fel specialiter ellenek. De az egész inquisitio ellen excipiálhat Wesselényi azért is, mert a fiscus jelen volt az authentication. Ezen tettét a fiscusnak, valamint az authenticáló ítélmesterét is, hogy őt oda bocsátotta, helyben nem hagyhatom, mert ellenkezik a törvénnyel s jó szokással. Továbbá azért is törvénytelennek mondja Wesselényi az egész inquisitio, mert a vallató kérdés suggestivus volt, a miben nagy igazsága van. Ha csak azt akarta volna megtudni a fiscus, mi igaz van a dologban, úgy nem azt kellett volna kérdezni a tanutól: „igaz-e, hogy Wesselényi ezt s ezt mondta? hanem azt: ott volt-e? hallgatott-e a tanu?“ és azután: „meg tudja-é mondani erre s erre nézve mit mondott Wesselényi?“ a mint az ítélmester mondja, hogy tett az authentication. Ha azután a tanu nem úgy felelt, mint a Csanády levelében van, akkor lehetett volna csak kérdezni: „hát ezt nem mondta-e?“ S suggestivus volt tehát a kérdés, de másképen is azon tanuk teljességgel nem bizonyítják Wesselényi számtalan tanui ellen azt, a mit kellene, hogy t. i. Wesselényi az actióbeli szavakat mondotta, s így: probam luce meridiana clariorem távolról sem tesznek.

Mi a lázító szándékot illeti: a tanuk általjában mindnyájan bizonyítják, hogy nem lázított, hogy ő felségét távolról sem sértette s csak a kormány vagy dicasteriumok ellen szólt. Továbbá bizonyítják, hogy egyedül az 5-ik cikkről, a szabad adásvevéstről s azon nagy haszonról beszélt, mely abból mind a deperdita, adó, katonatartás által enervált szegény adózó népre, mind a gyűlésen jelen volt urbéri telkes alsóbb ne-

*) A „Majestatem“ vagy „Statum“ szó kimaradt.
Közli ő.

mesekre, az egész hazára eredhetne, hogy a szabad adás-vevés a jobbágyságot az ural és nemességgel szorosabban egybekötné, az országnak közbékességet s állandó egyetértést szerezne, különben könnyen megeshetik, hogy az elkeseredett nép, mint már tette is, kirug. Némely tanuk szerint azon nagy hasznot is említette, hogy azon czikk által a kormány consilium arbitriumától megmenekszünk. Ezen utolsóra nézve fel itt azt hozom, hogy ugyanez már az 1807-ki diaetán mint gravamen fordult elő, midőn az is felhozott, hogy a consilium ugyanegy dologban kétféleképpen ítél, — én magam is tudnék ily példát többet is felhozni, ha kellene, — kitetszik hát mindezekből, hogy Wesselényi szavaival sem nem lázított, sem azt nem akarta s ő felségét sem sértette, hanem csak a kormányt s ez alatt talán a consiliumot.

De próbáltatnának is mindezek, az a harmadik kérdés jönne elő, hogy hát ez Nota-é? vagyis importaret ne erectionem stb.? Alperes azt mondja, hogy Nota nem lehet, mert erectio csak factio, nem pusztán szó által eshetik. A fiscus ezen állítás ellen példákat hoz fel a törvényből s arra nézve igaz van. De alperes ismét azt feleli: meg kell különböztetni a régiebb időt a maitól, az 1715-ik előtti az azutánitól, s igen nagy igaz van. Ugyanis mi azt tartjuk: „usus explicat legem, — s én is usust, példákat hozok fel. 1790-ben szétküldötte II. Leopold császár és király a regalisokat a coronationális diaetára; de nagy része az országnak azt mondta, igenis hamar van még ez a coronatio; sokan pedig nyilván s többek közt gyűlésben egy főispán is azt mondta: interruptum est filum successionis. Sokkal több volt ez, mint a mit Wesselényi mondott; mert egyenesen a sanctio pragmatica s így fundamentalis törvény ellen volt mondva. Más casust is mondhatok még: egy időben egy vármegyében a többség azon volt, hogy erővel ne engedjenek, álljanak ellent, ekkor egy ellenkező véleményű azt mondta: „de nyakunkon ám a német katona, mit csináljunk vele?“ erre egy t. bíró azt felelte: „minden gazda elhozhatja a maga katonája fejét abrakos tarisnyában a gyűlésre!“ ez is

több volt, mint a mit Wesselényi mondott. Tudták mind a két esetet a dicasteriumok, tudta a fiscus, még sem jutott senkinek is eszibe őket Notára citálni; mert csak szó volt s gyűlésen történt. Mindössze az interruptum stb.-it mondó főispányt a palatinus via politica kitette hivatalából, a t. bíró pedig ex Catalogo Assessorum deleáltattott.

* Ha ezen esetekben nem volt, úgy bizonyosan itt sem volt helye a fiscus actiójának ex 9: 1723. annyival inkább is, hogy az elítélt ifjak társaságával semmi nexusa nincs próbálva; az pedig, hogy Kossuthtal conversatióban volt, nem véték, nem is hibás tett. Én tehát a királyi tábla ítéletét helyben nem hagyhatom. A mit hibázott is Wesselényi, untig expiálta az actióval s azzal, hogy 4 esztendeig ilyen per alatt fájdalmasan szenvedve, azon időt mind magára, mind a közönségre nézve elvesztette. Imputálandó hibául én egyedül csak azt tulajdoníthatom neki, hogy a dicasteriumokat, a kormányt gondatlanul ocsárolta, mocskolta, mert épen az a nagy bajunk, hogy mai időben elvesztették a dicasteriumok az auctoritást; azt igyekezzenek hát visszaszerezni, reparálni. De ezen hiba nem Nota; régi időben, igaz, ilyenért is megcítálták sokszor az ártatlant is, de azon szomorú idők elmúltak? már most kegyesebb fejedelmek alatt élünk, már most szóval ejtett sérelmeket Notára huzni nem lehet.

Cziráky — fuldokol. — Ámbár nincs jussom beleszólni, háborgatni a tanácskozást, de kénytelen vagyok ezen beszédre megjegyezni, először: hogy a felhozott emberek azért nem citáltattak meg Notára, mert a diaetán Leopold császár elengedését és amnestiáját kijelentette; másodsor: hogy a fiscus nem maga, hanem felsőbb magos meghagyás következtében szokott pert indítani; a másik eset még azokban a zavaros időkben történt.

Péchy. Már instálom, engedjen meg excellentiád, a Leopold amnestiája nem azon esetre jött. Hej! tudja azt jól excellentiád. No én már kimondtam ítéletemet.

Perényi. Én azt tartom, hogy szóval is lehet Notát, erectiót incurrálni, mert szóval is lehet lázítani a status publicus ellen, p. o.

ha valaki azt mondaná a gyűlésen: „emeljünk kardot a dicasteriumok ellen.“ De az ily levegő verdeső fennhéjázó beszédektől sem lehet tartani, mert következesök sincs, s tudjuk, hogy midőn ad fractionem panis kerül a dolog, a legszajásabbak szoktak leggyávábbak lenni.

Mi magát az esetet s különösen az inquisitiót illeti, azt, hogy a fiscus jelen volt az authenticationón, helyben nem hagyhatom, nem hagyom pedig azért, mert törvény tiltja a peres félnek jelenlétét, a fiscus pedig itt fél volt; továbbá azért sem, mert hatalmánál fogva káros befolyása lehetett a tanuk bátorítására vagy elrettentésére. Oly nagy bűn ellen, mint a Nota, közbiztonság kedvéért mentől több eszközöket s hatalmat lehet ugyan engedni az igazság kisütésére; de korántsem egyes polgárok veszélyeztetésével vagy az ártatlanság elnyomásával s bűn alá vonásával. Usust az ilyenben allegálni, én nem tudom, hogy lehet, kivált ha az institutióink szellemével s a status közczéljával ellenkezik. Verböczy korántsem ilyenről szól. Ez tehát mindössze a busus lehet, de korántsem usus.

Magokért a pusztá szavakért Notára citálni senkit sem lehet, hanem szavakkali erectióért, lázításért. Ezt kell tehát csak vizsgálnom, ha bebizonyította-e a fiscus? Az inquisitió erre van felhozva, például: felperes némely tanui világosan mást, mások más értelemben bizonyítják a vádbeli szavakat s még e mellett is többnyire mentik magokat, hogy nem hallgattak, már nem emlékeznek jól stb. Alperesnek sok tanui világosan tagadják a vádbeli szavakat, mások annak értelmét. Az actió fundamentalis szavai sincsenek tehát bebizonyítva. De a mi a fődolog volt az egészben, mindnyájan, mind a felperesi, mind az alperesi tanuk állítják, hogy Wesselényi nem lázított s felséget távolról sem sértett. Csak egy értelmetlen tanu, Kovács mondja az ellenkezőt s Uray vádolta az alperest a gyűlésben felségsértéssel, de melylyel, miután a szavait ismételte, ez is felhagyott. Állítják tovább mindnyájan, hogy beszédében az 5-ik cikket pártolta, annak hasznairól beszélt, nevezetesen, hogy annak megadása a közbékét, egyetértést erősíteni, a csekély számú nemességet a nép kitöréseitől

s így az aristocratiát s vele a nemzetet a felforgatástól őrizni s megmenteni fogja stb. Mindezekből igen világos, hogy alperes célja tilos s ártalmas nem volt, s így beszéde lázításra irányozva nem is lehetett.

A mi magát a szavak kiejtését, elmondását illeti: erre nézve nem hagyhatom helyben a királyi-tábla sententiájában kimondott azon állítást: „hogy alperes tanui negativusok s így a fiscus positivusai ellen nem bizonyítanak.“ Én mint bíró nem tudom, nem akarom megkülönböztetni a felperes tanuit az alpereséitől; csak tömegben veszem őket s emberileg s logikailag sokkal jobban hiszek annak, ki azt mondja, hogy ezt s ezt Wesselényi nem mondta, mint annak, ki hetek mulva ingerültség s óráig tartó láрма közt zajos ülésben tartott beszédből több sort állítólag szóról szóra mond elő, annál inkább, mert amaz elébbi tanuk, mint többnyire magok is mondják, ha felségsértő vagy lázító szavak mondtak volna, azokat ezen ok miatt bizonyosan observálták volna.

De olyan bizonyító felperes tanu is a 60—80 számnyi tanukból csak hat van; de ezek is többnyire exceptió alá esők; mert egyik revocálta, a másik megbánta vallását, másoknak hamis vallóságok s hitezegettségek tanuk által van bizonyítva, s végre többnyire jelen voltak, nem contradicáltak s így a dologban meg is egyeztek azon gyűlésben, melyben Szathmár közönsége bizonyítványt adott Wesselényinek. Ezen kevés erőtlen tanuk tehát oly nagy számú tanuk ellenében egészen elenyésznek, semmivé lesznek. Igaz mindazáltal s minden tanu vallja azt, hogy Wesselényi a kormányt mocskolta. Lehetnek oly idők, melyekben az ily beszéd kárt okozó s így vétkes is. De erre majd visszatérek.

Elég az, hogy a vádbeli szavakra nézve én alperest feloldozom az 1723: 9. alól.

A másik vádra, tudniillik az elitelt ifjakkali nexusra nézve is minden vétség alól felmentem; mert egyszeri correspondentia nem nexus, sőt lehetett volna azon elitelt társaságnak tagja is, s a mellett ártatlan, míg az ellenkező specialis nincs bebizonyítva. Így hány ilyen társaságban tudjuk, hogy idegen s átruházott és álnevek használtattak. Hogy

a tisztelkedő levelet elfogadta s ő is felelt, az illendőség volt, nem hiba; mert Wesselényi nem tudta, hogy még valaha azon ifjak el fognak ítéletetni. Hogy Lovassy beszédét helyeslette, az sem hiba, ha a: „vérpád, pallós“ stb.-it helyeslette volna, nem jól tette volna; de mindjárt azután a békés ut törvényes haladásról van szó; Wesselényi helyeslését tehát s intézését lehet erre is érteni s én emberileg inkább erre értem, mint az előbbi czifra oratori szavakra.

Hogy végre Kossuthal s többekkel nexusban s egyetértésben volt, abban semmi rozgat nem látok; a „német orr“-ra nézve a királyi tábla értelmét el nem fogadhatom, mert generalitásban van mondva, s ugy a mondó magyarázása szerint jó értelemben lehet és kell venni; általában ezen phrasinak a perbe béhozatala előttem nevetségessnek látszik. Hogy pedig pörét a vármegyéknek megküldötte, pártfogást s figyelmet kérve, azt én nem tartom hibás tettetnek, sőt meg kell vallanom, igen nemes tett volt, mert hitte Wesselényi, hogy ezen per által a szólás szabadságon nagy sérelem van ejtve, a szólásszabadságot pedig tehetsége szerint őrizni s védelmezni tartozik; mert annak elnyomása legnagyobb szerencsétlenség a statusra nézve.

Én tehát mind a három vádra nézve felmentem az alperest; de meg kell végre említenem, hogy vannak idők, melyek más-kép büntetlen tettet is károossá s így vét-kessé tehetnek. Ilyen a mai tulságos idő is, melyben azon beszéd ingerlés lehetett bizodalmatlanságra, de ha ezt akarjuk is imputálni, tekinteni kell a czélt, környülményeket

s következtést; ezek fogják az imputáció mértékét határozni. Részemről ugy találom, hogy ezek mind az alperes részére szólnak, mert czélja volt az 5-ik czikk elfogadása; környülmények: hogy független gyűlésben s instructió készítéskor történt; következtést, károost éppen nem huzott maga után, s így itten sincs imputációnak helye. Egyedül azt lehet Wesselényinek imputálni, hogy beszéde gondatlan, ócsárló, szeles, bizodalmatlan volt a kormányra nézve. Ezt imputálni kell neki, de azért már elég büntetés volt maga az actió, annyival inkább annyi éveken keresztül Nota-per alatt léte. Sőt ezen per sulya igen is feleslegessé válik, ha meggondoljuk, mit szenvedhetett egy oly nemes érzetű, természetű oly gazdagon megáldott férfi mint Wesselényi annyi idő alatt, megfosztatva munkásságától, közjóra hatásától s kerültetve, mint valamely anathema alatt levő sok hazafaitól. Gondoljuk meg azt is, mennyi kárt szenvedhetett, personaliter lévén citálva, azóta házi, családi dolgaiban, jószágaiban, mennyire árthatott a kétség, bizonytalanság testi egészségére, mily aggasztó állapotban vannak szemei az orvosi bizonyítvány szerint is.

Tekintve továbbá arra is, hogy az, mit én legalább ezen mostani perek politikus czéljának hiszek, t. i. az elterjedt tulságos őrizkedésre példaszolgáltatás, elrettentés már az actió által el van érve, tekintve végre Wesselényinek mind előbbi, mind azutáni kifogás alá nem eshető viseletét, én őt minden vád, minden büntetés alól teljesen felmentem.

Kárász. Minthogy legfőbb törvény és törvényt magyarázó a társadalom fennállása; véleményem az, hogy nota-bünt szóval, sőt intéssel is lehet elkövetni, minthogy a közbéke evvel is megzavarható. Osztozom a királyi tábla azon véleményében is, hogy felperes tanui tevételegesek, az alpereséi ellenben — őket tekintve — tagadólagosak. Mindazáltal ha az egész esketést veszem vizsgálat alá, látom, Logy ezen tanuk közül némelyek sat. sat. (itt az eredetiben sincs benne a bíró egész indokolása.) Ezekből kiderül, hogy a vád

Kárász. Cum suprema lex ac legum interpres sit salus reipublicae, mea opinio est, Notam etiam verbis, quin et nutu incurri posse, cum et his publica tranquillitas turbari possit: Participo et illam Tabulae Regiae opinionem, quod testes Actoris positivi, Incatti vero respectu eorum negativi sint; si tamen in totam inquisitionem indagaverim, video ex his testibus alios stb. stb. Ex his prodit, verba illa non satis probata esse, nec sermonem illum Notam importare posse. Quoad nexum cum juvenibus

et L. Kossuth, nihil poenali subversari, expressionis dein: „német orr“ tutiorem explicationem sequendam esse opinor. Ex fashionibus tamen omnium testium prodit I. odiosae enuntiationis contra Regimen reum esse, at hoc Notam aut aliam poenam majorem non importat. Poenam ergo a T. Reg. dictatam, facto commensura tam esse non video, sicque ad mitigationem illius poenae accedo.

Matkovics. Si expressio „kormány“ regem denotaret, tunc sermo subversans crimen laesae esset, at hoc Fiscus non praetendit, sed ut patet ex actione Notae arguit, licet Tabula R. non poenam Notae sed arbitrariam dictaverit. Ex inquisitione prodit I. regem nulla voce laesisse, nec ad erectionem et concitationem, intentionem habuisse. Prodit e contra illum verba dehonestatoria, phrases proscissorias: „nép zsirja szivása, ocsmány álорcза stb.“ contra Regimen enunciassse; quae omnino poenalia ac imputanda sunt. Talia antiquis temporibus Notam importassent, ut quoad Debreczenyi Consiliarios regios dehonestantem; at lex nova casus Notae praecise enumerat ac diminuit, reliquos casus emissos ad poenam arbitrariam reducendo. Sententiam ergo T. Regiae, quae Incattum respective in Nota, et tamen arbitrarie convicit, approbare nequeundo, poenam illam mitigandam esse censeo.

Batthyányi. Cum leges nostrae Regimen a Rege non disjungant, sed potius connectant, deinde ob causas in sententia T. Regiae praelatas, eandem approbo.

Gosztonyi. Az inquisitóra nézve ugy látom, hogy a királyi fiscusnak tanui positívusok, egyenesen bizonyítják az actióbeli szavakat, mások ugyanoly szavakat s oly értelműeket hoznak fel. Továbbá, hogy az actor tanui hitelesebbek, tisztviselő előkelő emberek, az incattuséi pedig negativusok,

alapját tevő szók nincsenek elegendően bebizonyítva és hogy az a beszéd nota-büntetés nem von maga után. A Kossuth Lajossal és az ifjakkal való viszony semmi büntetésre méltót nem foglal magában, e kifejezésnek pedig: „német orr“, ugy vélem, biztosabb magyarázatát kell adni. Mindazáltal valamennyi tanu vallomásából kitűnik, hogy alperes kormány ellen tett gyűlöletes nyilatkozatokra nézve bűnös, de az notát vagy más nagyobb büntetést nem von maga után. Én tehát a királyi tábla által kimondott büntetést a tényhez alkalmazottnak nem tartom és így annak mérsékelésére szavazok.

Matkovics. Ha a „kormány“ kifejezés királyt jelentene, akkor a fennforgó beszéd felségsértési bűn lenne, de a fiscus ezt nem állítja, de a mint keresetéből megtetszik, azt nota-esetnek tartja, bárha a királyi tábla nem nota-büntetési, hanem bírói tetszése szeréntit ítél is. Az esketésből kijő, hogy alperes a királyt egy szóval sem sértette meg, sem felkelésre izgatási szándéka nem volt; ellenben az is kijő, hogy a kormány ellen gyalázó és sujtó kifejezéseket használt, a minők: a nép zsirja szivása, ocsmány álорcза stb., a melyek valóban beszámítandók és büntetendők. Az ilyek a legrégibb időkben Notabüntetést vontak volna magok után, a mint ez a tanácsosokat kisebbitő Debreczenyivel történt; de az új törvény a nota eseteit szabatosan előszámálja és jóformán kevésre szállítja, a többi kihagyottakat a bírák tetszése szerinti büntetésre hagyva fenn. Ezeknél fogva a királyi tábla ítéletét, mely alperest Notában s mégis öntetszése szerint marasztalja el, helyben nem hagyhatom, a büntetést mérséklendőnek tartom.

Batthyányi. Mivel törvényeink a kormányt a királytól nem választják el, sőt egybekötik, a királyi Tábla által felhozott indoknál fogva annak ítéletét helybenhagyom.

alsóbb rendű, character nélküli emberek. A beszédre nézve tehát osztozom a királyi tábla véleményében. Principiumát az Incattusnak mutatják az 1. alatti levél, a Lovassy beszéde helyeslése, a conjuratus ifjakkal s Kossuth-tali nexusa. Én hát a királyi tábla ítéletén megnyugszom.

Almásy. Ha az actióbeli vétkes szavak próbálva volnának, akkor poena ordinaria vagyis halál volna a büntetése; de mivel azok próbálva nincsenek, sublevá- lom ezen büntetés alól. Véleményem az, hogy a kormány s felség közt nincs külön- ség, mert vannak ugyan dicasteriumok, con- siliariusok, kik tanácsolnak a fejedelemnek, de azért ez azt csinálja, a mit maga akar?? A kormány tette tehát ő felségéi s így egyet tesz a kettő. Én akarnám ugyan a bárót megszabadítani, de nem lehet, a kor- mány ellen szólt!! Ezt mind mondják a tanuk s midőn Uray felségsértéssel vádolta, maga megmondta a báró: hogy ő felségét nem, ha- nem a kormányt bántotta és így maga is proprio facto elismerte, tehát nem is tagad- hatja. Nem is az ember czéljától függ a Nota, hanem a körülállásoktól, influxustól. Közönséges helyen esett a dolog, sok ne- messég alatt, diaeta alatt s azért ment egye- dül a báró oly messziről. Én sajnálom szép tulajdonságait! de hiában, a királyi tábla ítéletét helybenhagyom.

Szirmay. Mielőtt a dologba szólanék, kéntelen vagyok megjegyezni, hogy a királyi tábla utolsó előtti ítéletében ezen pörben oly principiumot látok felállítva, melytől tartani lehet, hogy t. i. „az ily criminalis perekben kifogásokkal nem lehet élni.“ Ez nem áll, mert lehet, p. o. valakit citatio nélkül fogni is perbe, ilyenkor pedig kifogásokkal minden esetre élni. Ezt tehát ítéletünkben valami

Bornemisza. Superfluum esset de hac materia ulterius disserere, cum ita ex- hausta est, ut nec addi, nec demi quidquam possit, ego igitur accedo ad sententiam Domini Exmi. Supremi Comitum Gömöriensis.

Lánczy. Quoad 1-mum punctum quod Regimen distingvi possit a Majestate, hoc non stat. Verbőczy enim dicit: „in manibus Regis est Regimen et Imperium.“ Hinc nec consiliiarii distingvi, et ita dehonestari pos- sunt. Testes porro A. sūnt positivi, I. vero negativi, qui nihil probant, eo magis, quod verba alia verbis inactionis substituere nequeant. Quod vero testes Actorei omnes non idem fateantur, hoc nihil facit, quia

medius terminussal el kellene mel- lőzni, melyyel sem ezen principium, sem az ellenkező ki ne legyen mond- va. Mi a dolgot illeti, véleményem az, hogy Notához nem szükség tett, mert ugy is minden tett előbb csak szón kezdődik. Az itt hát a kérdés: lázított-é? A tanuk álta- lánosan az ellenkezőt mondják, ámbár azt, hogy az 5-ik czikkről szólt, lázításnak venni nem lehet. A tanuk rostálásába nem eresz- kedem, elég az: én nem hiszem, hogy al- peres az actióbeli ugyanazon szavakat mondta volna. De ugyan a tanuk vallásából kijő az, hogy becstelenítő szavakat mondott a kor- mány ellen, a mi büntetést, még pedig haj- dan az 1648: szerént Notát, de 1723. óta poena arbitrariát importál. A Lovassynak adott feleletet nem tartom bűnösnek, mert ámbár a beszéd bűnös volt, de meglehet, hogy Wesselényi nem vagy másképpen ér- tette vagy a békés haladásról mondottakat hagyta helyben, ellenkezőre pedig próbák nincsenek. A Kossuthali levelezést, kivévén a „német orr“ phrasist, vétkesnek nem tar- tom. Én tehát őt a Nota alól felmentem, de a-kormány ócsárlása miatt szinte bűnösnek tartom mint a királyi tábla, de mind a mel- lett az ítélet lágyítására állok.

Lányi. Én is azt tartom, hogy van ugyan valami különbség a kormány s felség közt, de ez annak feje s így azon szavak kárhuzatosak lévén, a királyi tábla senten- tiáját helybenhagyom.

Bornemisza. Főlöszlegesen lenne e tárgy- ról tovább értekezni, minthogy az ugy ki van mérítve, hogy hozzá sem adni, sem belőle elvenni nem lehet; én tehát a gömör várme- gyei főispán ő excellentiája véleményéhez csatlakozom.

Lánczy. Az 1-ső pontra nézve: Hogy a kormányt a felségtől meg lehessen külön- böztetni; ez nem áll. Mert Verbőczy azt mondja: „a király kezében van a kormányzás és uralkodás.“ Tehát a tanácsosokat sem lehet megkülönböztetni és gyalázní. Továbbá a fel- peres tanui ténylegesek, alpereséi tagadóla- gosak, a kik semmit nem bizonyítanak, annyival kevesebbé pedig, mert a beperesített és ta- gadott szók helyébe más szókat állítani nem

post tantum tempus impossibile fuit verba illa eodem ordine proferre. Quoad 2-um punctum, quod n. e. membrum societatis illius damnatae non fuerit, hoc credo; at approbavit sermonem illum revolutionarium concitatorium „vérpád, pallós,” et per juvenes conjuratos dictum, cum potius illos monere debuisset. Quoad 3-ium punctum, quod n. e. nexum cum Lud. Kossuth habuerit, de hoc nihil possum dicere, donec hujus processus huc venerit, at phrasis „német orr” utpote non generice, sed specificè dicta, delictum ejus comprobatur, juxta meam opinionem, quamvis doleam illum et ejus animi dotes; at sicut in homicidio, si probae adferantur, poenalitas delinquentis decernitur, at post cognitum factum, ob faventes circumstantias poena mortis in arbitriam mutatur. Sic et in hac causa I. ob alleviantes circumstantias a poena mortis ordinaria sublevo, et arbitrarie puniendum puto, meliorem sententiam illi dare non scio, quam T. regia.

Cziráky. Pluralitate votorum approbatio sententiae per T. R. dictatae decisa est. Lánczy-privatim lassan felszólalva: „et propria opinione.” Cziráky erre előadta állítását, hogy: „Regimen penes Regem est,” továbbá Wesselényit mind a 3 vádra nézve bűnösnek állította s így ő is az approbatiohoz járult.

tudnak. Hogy pedig a felperesi tanúk nem mind ugyanazt vallják, az semmit sem tesz, mert annyi idő után lehetetlen volt a kérdéses szöveget ugyanazon rendben adni elé. A 2-ik pontra nézve, hogy alperes ama kárhoztatott társulatnak tagja nem volt, hiszem; de helyben hagyta azt az összeesküdt ifjúság által mondott forradalmi és lázító beszédet, „vérpád, pallós,” holott őket inkább intenie tartozott volna. A 3-ik pontra nézve, hogy alperesnek egybekötése volt Kossuth Lajossal, erre semmit sem tudok mondani addig, míg ennek pere ide nem kerül, de e szólásforma: német orr, a mely nem általánosan, hanem különlegesen volt mondva, véleményem szerint bűnét tanúsítja; s ámbár én sajnálom őt és lelke szép ajándékait, de a mint a gyilkosság esetében, ha van bizonyosság, a bűnösre a büntetés kimondatik, a tett megismerése után azonban kedvező körülmények tekintetéből a halálbüntetés a bíró tetszése szeréntire változtatik át: így alperest is fennforgó ügyében az enyhítő körülmények tekintetéből a rendes halálbüntetéstől felmentem és a bíróság belátása szerinti büntetésre ítélem, jobb ítéletet rá nézve mondani nem tudok, mint a minő a királyi tábláé.

Cziráky. A szövegek többségével a királyi tábla által hozott ítélet helybenhagyatása meghatározottat.

MAGYAR NŐK LEVELEI

1650—1665.

Közlő: Szilágyi Sándor.

I.

Novemb. 14. 1650.

Szolgálatomat ajánlom kegyelmednek mint bizodalmas jó akaró uramnak. Isten minden kívánta való jókkal áldja meg kegyelmedet.

Nem akarván elmulatni, hogy ez kis írásommal által is (igy) kegyelmedet meg ne látogassam s az kegyelmed jó egészségéről ne értekezsem, kiről hogy ne nehezteljen tudósítani, kérem bizodalmason. Az én érdemem felett való kegyelmes asszonyom ő Nagysága mindenkori hozzám mutatott kegyelmességének most is jelét adván, hogy rólam méltatlan szolgálójáról el nem felekezvén, méltóságos levelével megböcsült, kire én is ő nagyságának aláztos szolgálója lévén,

választ adtam; kérem Kegyelmedet mint jó akaró uramat, ő nagyságának juttassa kezihöz leveletem. Nem kétlem, hogy hírével ne legyen kegyelmednek Forgács Ádám uram illetlen cselekedeti, kit rész szerént magam is bánok, hogy az töröktől már annyira fél, hogy csatára nem mer menni, hanem asszonyember ellenséget keres magának. Eddég még kevés nyeresége volt ugyan, hanem ha szégyenvallásból vettet ő kegyelme kutyavescét, az, tudom, hogy elég jutott; ne gondolkodjék ő kegyelme felőle, hogy engem úgy megijeszzen, hogy ugy könnyen megadjam akármely pusztá házamat is mint ő kegyelme Kassát, mert én nekem nem adnak mást érte mint ő kegyelmének kassai generalisságért az érsekujvárit. Ezt azért írom, hogy sok gondjai között mégis kegyelmed nevetessen rajta, noha nem oly dolog, az kiért az szót megérdemelném. Én már isten kegyelmességéből egynéhány nap mulván megindulok Posony felé, ha kegyelmed mit parancsol, nagy szerencsémnek tartom, ha miből szolgálhatok és kedveskedhetem kegyelmednek. Bizonyos dolog, hogy örömet szembe löttem volna kegyelmeddel indulásom előtt, ha módom és alkalmatosságom lehetett volna oda menetelemre, de nem egyéb, hanem csak lehetlenség gátolta meg utamat. Az többi között oly dolog is vagyon, az kit kegyelmednek ugy mint ő nagyságok igaz meghitt szolgájának szükségesképpen tudni kellenék, de nem pennára való; hanem ha oly bizonyos meghitt embere vagyon kegyelmednek, az kiben nem kételkedik, küldje ide, az által kegyelmednek értésére adom ezen dolgot; de ugyan kérem oly ember legyen, hogy ez után is valami galiba ne legyen miatta, mivel mostanság itten oly embert nem tudok, azt gondolnám, az mint esmérem Baksa István uramot ő kegyelmét, nem kellene az ő kegyelme hívségében kételkedni. Az mely levelek felől kegyelmednek emlékeztem Patakön létemben az kik az kegyelmed jószágáról valók, kegyelmedet kérem vétkül ne tulajdonítsa, hogy eddig gondot nem vtseltem reá, Isten biznyságom, hogy annyi gandom és galibám vagyon, hogy sem azt tudom, melyikhez fogjunk elsöben. Tegnap napon azért attúl az emberséges embertül hoztanak

levelet, a kinél azok az levelek vadnak. Én is irtam s kértem, mivel fel kellett mennem, jűjjon ide hozzám, tudom, el sem mulatja, ha vagy betegsége vagy oly derekas dolga nem léssen. Kegyelmedet kérefn, énnkem bizvást parancsoljon, ha miből szolgálhatok, meglátja, hogy az ajánlás az cselekedettel egyezni fog. Az én jó akaró aszszonyomnak ő kegyelmének az kegyelmed szerelmes házastársának ajánlom szeretettel való szolgálatomat. Éltesse Isten kegyelmedet kedves jó egészségben. Sebes (?) die 14 Novembris Anno 1650.

Kegyelmednek szeretettel szolgál

G. BOTTIÁNI BORBÁLA m. p.

P. S. Kegyelmedet szeretettel kérem, tudósítson, ha bémegyem-e kegyelmed Kassára az mostani gyölésére, mivel asszonyunk ő nagyságának dolgárúl léssen.

Külczim: Generoso Domino Andreae Globoszcoczkij Excellentissimae ac Illustrissimae Dominae Dominae Susannae Lorantffy Principissae Transilvaniae etc. Bonorum omnium Praefecto etc. Domino et Amico multum observandissimo.

(Eredetije a m. kir. kamarai levéltárban.)

II.

1659. septembr. 3.

Alázatos szolgálatomat ajánlom nagyságodnak mint kegyelmes asszonyomnak, az ur Isten nagyságodat jó egészséges hosszú étellel áldja meg.

Patay uramtól értettem az nagyságod jó egészségét, melyen szívem szerént örülök, kívánom Istentül, hogy Isten ő szent felsége ez után is sok esztendeig azon jó egészségben tartsa meg nagyságodat. Kegyelmes asszonyom, az mint az tegnapelötti leveléből értem uramnak ő kegyelmének, Istennek szent neve legyen áldott, ő kegyelme most jó egészségben vagyon, én bizony kegyelmes asszonyom az fejemmel roszul vagyok, nem tudom, mi lelte, de az mint reméllem, az bőr alatt való orbáncz járja s igen fáj, ugy annyira, hogy az hideg is borzongatott miatta.

Hogy nagyságod gyümölcsöt s lisztet küldött, adja Isten, hogy az nagyságod kegyelmességét nagyságodnak alázatosan szolgálhassam meg, az gyermek is az nagyságod szolgálatjára hála Istennek jó egészségben legyen.

Adjon Isten nagyságod felől örvendetes híreket hallani.

Költ Ecsedben 3 szeptembris 1659.

Nagyságod alázatos szolgálója még él

BÁTORI SOFIA.

Külczim: Illustrissimae ac celsissimae principissae dominae Susannae Lorántffy quondam illustrissimi ac celsissimi principis relictae et dominae mihi clementissimae.

(Eredetije a magy. kir. kamarai levéltárban.)

III.

1661. Julius 30.

Ajánlom köteles és alázatos szolgálómat nagyságodnak mint asszonyunknak. Isten nagyságodat minden jókkal szerencsésen hogy megáldja, szívből kívánom.

Az nagyságod méltóságos levelét nagy böcsülettel és kedvesen vettem, hozzám való jó akaratját nagyságodnak alázatosan meg igyekezem szolgálni, hogy rólam igaz szolgálójáról mindennyi sok búsulási között is el nem feledkezvén, méltóságos jó emlékezetive megbecsülni méltóztatott nagyságod.

Tagadhatatlan dolog nagyságos asszonyom, tegnap erre sok rendbeli, mind uri, mind egyéb rend valóban takarodván Kassa és Eperjes felé az tatár előtt. Értettem volt immár ezt az alkalmatlan és szomorú hirt (kin nem ijedtem meg annyira magam az mint nagyságodat félttem), kihez képest szolgálómat akartam küldeni az nagyságod látogatására; hogy azért nagyságodnak bizonyosabbat irhassak, elsőben más szolgálómat küldtettem palatinus uramhoz értekezni, mint lehessen megmaradásunk, azonban úgy érkezék az nagyságod méltóságos levele, kire nézve várakoztattam az nagyságod becsületes szolgálóját, míg szolgáló Enyicskéről megérkezik. Megérkezvén ma, úgy látom azért én, hogy kiki, az mint lehet, csak gondot viseljen magára,

mivel palatinus uram is ma ment Szendrőben. Generális uram megyen-é el palatinus urammal avagy nem, azt szolgáló bizonyosan nem tudta mondani, mivel ő kegyelme akkor nem volt Enyicskén, hanem utban találta, hogy Kassáról ment volna oda.

Elég az nagyságos asszonyom, hogy semmi készület nincsen s nem is hallani, hogy ennek az pogányságnak vagy német vagy pedig magyar ellene állana, jóllehet palatinus uram eleget busul rajta, csak hogy az az megmaradásra nem elég.

Nagyságod azért az egy élő istenért, édes nagyságos asszonyom gondoskodjék az maga állapotjáról, kit isten ne adjon, hogy az én sok szavaim (kiket nagyságodnak mind Zborón, mind Patakon mondottam) beteljesedjenek, gondolja meg nagyságod, micsoda nagy szívet fog ez az pogányság magának venni, látván, hogy csak szabadjában hagyják, az nagyságod személye pedig és az fejedelmé, ahhoz járulván az nagyságtok kincsének nagy hire is (itt is pedig közönségesen minden ember), sőt ugyan nagyságodnak némely nem jó akaróji csufolásképpen azt beszélék, hogy nagyságod minden kincsével Munkácsba szorult, kit az pogányság is, lehetetlen, hogy meg ne tudjon, lévén magyarság is velek, bizony félek nagyságos asszonyom attúl, hogy az felül megirt okokra nézve nagyot ne próbáljon. Jóllehet nagyságod azt írja, hogy talán várakat meg nem száll; adná az Isten, de ő az ő alkalmatosságát soha nem szokta elmulasztani, noha lövő szerszám most sincsen vele, de elég legyen Váradon s egyéb helyeken, az kiket bir, kitől isten szent fiáért oltalmazza nagyságodat.

Egyáltalában nagyságod elhiggye, ez az itt alatt való némettség az pogánysággal szemben nem megyen, az mely németeknek pedig még onnan felül kellene lejönni, az kiknek Montecuculi lézen generálisuk, azok, higgye nagyságod meg, Érsek-Ujvár és Komárom közt vannak táborban s meg sem indulnak addig, míg az ő felsége curirje az portáról meg nem jön, s ha erre a rossz hirre nézve megindulnának is, abban sok idő halad, míg annyi nép takarodik.

Ha azért ez az pogányság valamennyire tágitana, az istenért nagyságod az maga

személyét és egyetlen egy fiát ne szerencséltesse, jöjjön ki onnót, mert kit az isten ne adjon, ha Munkácsot meg találnák szállani, nagyságod azon ne gondolkodják, hogy nagyságodat valaki megsegitené, hanem kiki csak magára viselne gondot s félt, hogy ez az némettség csak feltakarodnék.

Én, isten tudja, nagyságodhoz szivesen elmentem volna eddig, de az minapi betegség miatt soha fel nem vehettem magamat, hanem im ez rossz hírekre nézve vettem fel magamat valami nehezen, csak valamennyien szünjék ez az rossz hír, mindjárt mennék nagyságodhoz, mivel nagy dolgok vannak előttem, kikről beszélnem kellettük nagyságoddal, s pennára pedig nem bízhatom, ha pedig halad, félek, hogy nagyságodnak kárára ne következzen, csak kérem nagyságodat, minthogy ottan nagyságod hamarabb megtudhatja az pogányság eltávozását s tudósítson nagyságod az iránt, mindjárt megyek az nagyságod szolgálatjára.

Én az nagyságod igaz szolgálója maradván s ajánlván is magamat az nagyságod gratiájában, ma vagy holnapra várom ide palatinus uram ő nagysága szolgáját hozzám; ha mit érthetek, tovább is nagyságodnak értésére adni el nem mulatom. Kívánván, hogy ez levelem is találja nagyságodat szerencsés órában és jó egészségben. Szalánczalja 30. Julii 1661.

Nagyságodnak igaz szívvél való kötelességes szolgálója

G. BOTTYÁNI BORRÁLA m. p.

P. S. Én, tudja Isten, magam akartam ma megindulnom az nagyságod szolgálatjára, de Perényi Zsigmondné asszonyom itt lévén nálam, ő kegyelme beszéllé, hogy csak félmélyföld Munkácsról, az hol éget az tatár, azért nem mertem utra adnom magamat.

Külczim: Az méltóságos fejedelem asszonyoknak, tekintetes és nagyságos Báthori Sofia asszonyunk ő nagyságának *etc.* Nekem asszonyomnak adassék.

(Éredetije a m. kir. kamarai levéltárban.)

A POCSÁJI HAJDUVITÉZEK FOLYAMODÁSA

1651-ből.

Közli: Szilágyi Sándor.

1651. jan. 25.

Szolgálatunknak ajánlása után kévánunk az ur istentől uraságodnak, mint urunknak minden idvösséges lelki és testi jókat *stb.* megadatni.

Uraságodat mint urunkat alázatosan kelletvén levelünk által requirálnunk sok eligazítandó és türehetetlen szükségünk felől. Először az kit még istenben elnyugodt kegyelmes urunk is nem háborgatott, hogy az mézárszéket szegény helyünkből ki akarja vinni ez mostani ő nagyságok pocsaji udvarbirája; azt jövedelmecskéjével, az kívül az jövő s járókat eleddig tartottuk, az ő nagyságok szolgálatjában járókat ő nagyságok számára akarja occupálni (*Oldaljegyzetben Klobusiczki kezével.*) Ha privilegiumokban vagyton, nem engedem. bántások legyen abban.) Másodsor, derekas lábas hadat akar velünk csináltatni; az mely dologra elégtelenek vagyunk; nem is cselekeszszük, mert nem cselekedhetjük; ő kegyelme azt mondja, ha meg nem csináljuk, vámot veszen rajtunk. (*Oldaljegyzetben Klobusiczki kezével: Közönséges jótól nem óhatják magokat; inkább köll az ő nekik mint asszonyunknak, ezen dologról azért irok udvarbiró uramnak.*) Harmadsor, oly nagy rajtunk az türehetetlen szolgálat; hogy mi el nem győzzük; mért ugy elkevesedtünk, hogy alig telnénk ötvenen, az kik az ő nagyságok szolgálatjára alkalmasok volnánk; mert az kit azelőtt az jószágbeli szabadosoknak kellett végben vinni, mivelünk vitetik végben; az melyet mi el nem győzünk, hanem teljességgel el kell az ő nagysága jószágarúl mennünk. Minekokáért alázatosan könyörgünk uraságodnak mint urunknak, méltóztassék uraságod ő nagyságok előtt is rajtunk az nagy szolgálatot könnyebbiteni (*Oldaljegyzetben Klobusiczki kezével: Privilegiumok szerint szolgálatjok; én*

őket többre nem erőltetem); mivel az uristen nagy méltóságos tiszben állatván uraságot, melyben uraságotra bizattatott minden ő nagyságok jószágának felsőbb igazgatása, kiben kegyelmesen cselekedhetik velünk (megmaradásunkra; mint istenben elnyugodt praefectus urunk cselekedett; tudván gyámoltalan sorsunkat, állapotunkat jobban ő nagyságoknál; mely ő kegyelme jó gondviselési, providentiája alatt maradtunk ekeddig is meg, a mi kevesen vagyunk.

Tartsa és éltesse az uristen uraságotat stb. Ex Hajdonicale Pocsaj, die 25 mensis januarii Anno 1651.

Uraságottól alázatosan kegyelmes választ várnak

POCSAJI HAJDUVITÉZEK.

Kívül Klobusiczki kezével: 28 jan. Anno 1651.

Külczim: Generoso Domino Andreae Klobusiczki stb.

(Eredetije a m. k. kamarai levéltárban.)

LORÁNTFY ZSUZSÁNNA JE- LENTÉSE

Herczeg Rákóczy Zsigmondné
haláláról.

Közli: Szilágyi Sándor.

28 septemb. 1651.

Susanna Lorantfi Celsissimi quondam Domini Georgii Rákóczy, Principis Transylvaniae, partium regni Hungariae Domini, et Siculorum Comitibus etc. Relicta etc.

Generose nobis grate. Salutem cum favore nostro.

Sziből kívántuk volna az istentől, ha kegyelmednek örvendetesebb hirt irhattunk volna, de nem kicsiny keserőséggel kell kegyelmednek értésére adnunk, hogy Rákóczy Sigmund fiunk kedves házastársát, kit isten neki megmutatott volt, és a ki előbbeni hidegleléséből annyira gyógyult volt, hogy velünk kinn is járt az Somlyodon, azután az hideg ujobban reá jövé, sok súlyos betegségi után az ur isten ma reggel nyolcz és kilencz óra között ez világból szép csendes halál által kiszólitotta, mely nekünk minemű nagy keserőségünkre és szomorúságunkra legyen, meg nem tudjuk irni kegyelmednek, holott mi immár szintén elégségesképen megnyugodtunk vala mind egymás között való istenes életekben, s mind egymáshoz való szeretetekben, sőt mi csak azt kívántuk immár, hogy mi hagyjuk ide mind fiainkot, menyeyinket, de a mint istennek tetszik, ugy kell lenni mindennek; mostani utolszori nyavalyája s halála is szegénynek hasonló volt istenben idevezült uraméhoz. Oda fel atyjafiaihoz mindjárt postán fogunk felküldeni, értékre adván az dolgot, s ha azok után való várakozás akadékok nem szerezne, mi immár temetését is messze nem halasztanánk; Isten kegyelmedet alá hozván, kegyelmeddel a többiről beszélni akarunk; palatinus uramnak is az dolgot értésére akarván adni, im irattunk ő kegyelmének is. Tartsa meg isten jó egészségben kegyelmedet. Datum in arce nostra S. Patachiensis die 28 septembris 1651.

SUSANNA LORANTFI m.p.

Külczim: Generoso Andreae Klobusiczki universorum bonorum nostrorum in Hungaria existen. Praefecto etc. nobis grato etc.

Provisor Sarosiensis quam citissime transmittat. (P.H.)

(Eredetije a m. k. kamarai levéltárban.)